

LØYPE R

RAKKÅS- STIEN & ROM- RUNDEN

KULTURSTIER I SLAGEN

Røys på Bruserød

RAKKÅSSTIEN OG ROMRUNDEN

Velkommen til Rakkåsstien og Romrunden. Kulturstien er lagt langs gamle oppgatte stier og kjøreveier med unntak av en strekning på sykkelstien langs Hortensveien. Stien skal være lett å finne ved å følge skilt av tre og staur med blå merking. Bruk merkede parkeringsplasser, merket P på kartet i denne folderen.

RAKKÅSSTIEN

I GREVESKOGEN

Hvorfor heter den videregående skolen Greveskogen? Denne skolen ligger i et område som er eiet av stamhuset Jarlsberg. Før adelen mistet sine titler var Jarlsberg et grevskap, og den som eide Jarlsberg var greve. Og som grever flest eide de mye skog og mark. Jarlsberggreven eide altså denne delen av Eik, og området ble omtalt som Greveskogen. Derav navnet.

2 VANNFORSYNING TIL TØNSBERGS BYBORGERE

Fram til midt på 1800-tallet var brønner og oller vannkildene til byboerne. Det var 10 offentlige brønner/oller, inkludert Kjelleolla i 1850. Men stadig flere mennesker flyttet til byen. I 1815 var det 1490 innbyggere som alle trengte vann. I 1835 var det 1970 personer, i 1845 var det 2245 og i 1865 var antallet mennesker i byen steget til 4541. Behov for sikker vannforsyning var stor. I 1848 ble St. Peders

olle forsterket med flere demninger og reservoarer som ville gi tilstrekkelig med vann. "Første dammen" også kalt Sootedammen, etter fløtningsinspektør Engebret Soot, ledet vann i stokkeledninger til vannkar flere steder i byen. I 1881 ble de øvrige fire dammene ferdige og sørget for vannforsyningen fram til 1924.

3

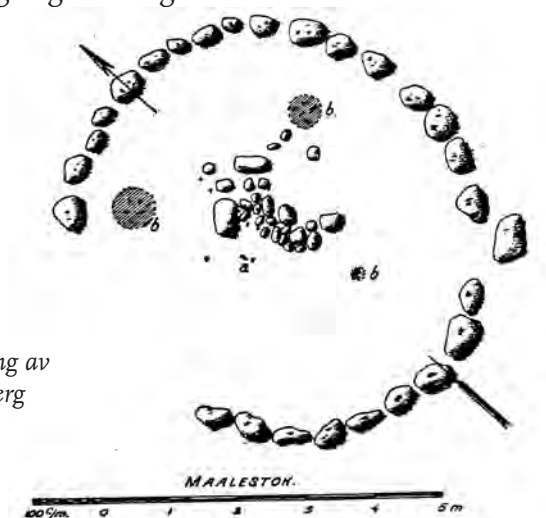
SYRBEKK OG TOMSBAKKEN

Tomsbakken fører ned fra Eik mot Sem kirke og Jarlsberg hovedgård. Langs dette bekkefaret er det spor etter mange ulike aktiviteter fra mange tidsperioder. De eldste sporene langs bekken er gravhauger, og i bunn av bakken ligger det en lav vid haug med steinsatt kammer. Syrbekken utgjorde den nordlige grense for middelalderbyen Tønsbergs takmark.

Tidlig på 1800-tallet ble Tomsbakken Øvre også kalt for Bellevue, trolig et navn som gir inntrykk av større velstand enn husmannsplassen kunne innfri. Nedre Tomsbakken ble også kalt Møllebakken fordi Tomsbakken kverneri lå her nede ved bekken. Vannforsyningen

ble regulert fra en anlagt dam som lå øst for nåværende riksvei. Der lå husmannsplassen Dammen. Samtidig, tidlig på 1800-tallet, anla greven av Jarlsberg et brennevinsbrenneri i Tomsbakken. Spriten som ble produsert "nøt stor ry for sin godhet".

Så sent som 1900 hadde husmann på Dammen Hans Johansen 80 dagers arbeidsplikt pr år for stamhusbesitteren på Jarlsberg. I tillegg måtte han betale 4 kroner året til Jarlsbergs egen fattigkasse.

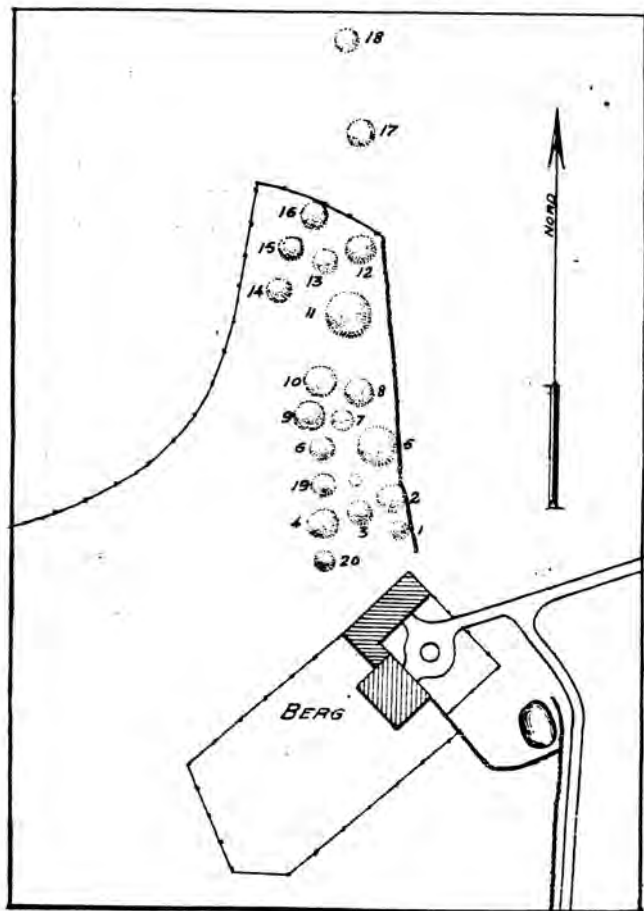
*Plantegning av
grav på Berg*

4 **BERG**

Det er mange kulturminner på Berg og selv om ikke kulturstien passerer tett inntil Berg søndre skal vi ta med noen historier.

Like nord for hovedhuset ligger det et gravfelt med 20 gravhauger. Tolv av disse ble arkeologisk undersøkt i 1919. Seks ble antatt å være kremasjonsgraver og fem ble antatt å være begravelser. Flere hauger inneholdt ikke funn av noe slag, og ble derfor antatt å være skjelettgraver hvor skjelettet hadde råtnet bort, men det kan jo finnes andre forklaringer. To graver er tolket som kvinnegraver, mens fire er antatt å være mannsgraver, men identifikasjonene er usikre og ingen skjeletter ble påvist. Grav nummer 16 er den som gir de tydeligste spor. Her ble det funnet mye brente bein sammen med trekull samt vevtyngde, sverd, skjoldbule, øks, spydspiss kniv og munnbitt til hest for å nevne noe. Gjenstandene i haugen dateres til 800-tallet.

Gården søndre Berg nevnes på 1300-tallet og ble lagt inn under Jarlsberg hovedgård i 1723. Grev Johan Herman Wedel Jarlsberg bygde

Plantegning av gravfeltet på Berg

Rakåsstien totalt 11 km,
Romrunden 6 km.
Begge rutene kan deles
opp i kortere turer.

Distanspunkter	Distanse i km
1→2:	3,1
2→3→4:	2,9
3→7:	2,1
7→4:	5,1
4→5:	2,3
5→6:	2,5

hovedbygningen som fra da av skulle fungere som enkesete for stamhusbesitteren. Hvis greven døde før sin kone måtte hun flytte opp til Berg og overlate hovedgården til den mannlige arvingen. Denne skikken praktiseres ikke i dag.

1942 ble Søndre Berg eksproprietert av nazistene. De opprettet en konsentrasjonsleir for jøder og motstandsfolk. Fangevokterne var

norske og forholdene var forferdelige. På det meste satt det 5-600 fanger som bodde i tre brakker og ei sykestue. Etter krigen ble leieren gjort om til tvangsarbeidsleir og i 1952 ble den arbeidsskole for unge lovbrytere. Fra 1966 var det ungdomsfengsel som ble gjort om til kretsfengsel i 1975. Berg er nå en anstalt med åpen soning.

*Berg fotografert
på 50-tallet*

5 BRUSERØD

I 2005 På Bruserød ble det her registrert 8 gravrøyser og en sirkulær steinsetning. Røysene er lave og vide. Bevaringsforholdene er så dårlige at vi ikke kan forvente gjenstandsfunn i dem. Den runde steinsettingen indikerer at gravfeltet er fra jernalderen., mest sannsynlig fra jernalderen (500 f.Kr – 1050 f.Kr). Slike røyser vitner om at det har vært bosetning i nærheten. Men i 2015 fant arkeolog Kjersti Jacobsen gamle helleristninger (tegninger streket inn i stein) fra bronsealderen (ca. 2700 år gamle). Siste ord er sikkert ikke sagt om disse røysene!

6 HØYSPENT OG ELEKTRISITETSFORSYNING

Se etter et eget skilt som er satt opp under høyspentledningen like ved stien.

7 HULVEI

Ser du nøye etter på sørsiden av skogsveien kan du kanskje øyne en smal forsenkning

i skogsbunnen? Det er rester etter en gammel vei. Veistubber som er slitt ned i terrenget kaller vi for hulveier. Hulvei er bare en beskrivelse av hvordan veien framtrer akkurat her. Hulveier er fragmenter av eldre veiforbindelser som fortsatt er synlige. Denne veien som vi går på er gammel og er også slitt ned i terrenget. Hvor gammel veiforbindelsen mellom Rom vestre / Kaltvedt og gårdene i retning av Stuverød / Rakkås er, vet vi ikke, men veien kan godt ha blitt brukt i mange hundre år. De eldste daterte hulveiene i Vestfold er over 2000 år gamle.

ROMRUNDEN

8

MODERNE RYDNINGSRØYS

Vestfoldraet er en morene som består av sand, grus og stein i en blanding. Morenen ble dannet da løsmasser ble skubbet foran den voksende isbreen. Da breen ble tvunget på retrett av mildere klima, ble morenen liggende igjen som en stor undersjøisk vold. I dag er det en høydeformasjon i landskapet og de runde

rullesteinene plukkes opp av åkrene og legges i røyser. Denne røysa har en svært moderne form, i og med at den er formet av og med traktorkraft. Her kjøres rydningsstein opp og tippes utenfor skrenten.

9

HUSMANNSPLASS UNDER NORDRE RAKKÅS

En husgrunn og steingjerder samt flater som er ryddet for stein er de svake sporene etter husmannsplassen Furulund. Grunnmuren måler ca. 5x7 meter i grunnflate. Furulund omtales i 1716, da døde brukeren Mads Paulsen her 110 år gammel! Ved skiftet i 1806 var stuebygningen taksert til 10 riksdaler, hvilket vil si at den ikke var mye til bygg! Plassen ble vissnok nedlagt samme år. Nå har det gått 200 år og naturen har lagt sitt slør over stedet, og hvem visste at lille Ole ble født her i 1784. Her tumlet han rundt sammen med foreldrene Torkild og Mari. Men allerede fire år etter var det nye folk her. Albert og Barbara fødte datteren Anna her i 1788.

GÅRDSNAVN OG NOEN HISTORIER

Rakkås kan være avledet av *rakr* som betyr rett og sikter til åsens rette kam, men det er og mulig at rakki er grunnordet og det betyr visst nok hund. I 1626/27 ble brukeren Odd Karlsson Rakkås henrettet ved halshugging med sverd etter å ha tatt livet av sin stesønn. Bøddelen fikk 4 riksdaler for denne jobben og smeden Elias fikk noe for å ha skjerpet sverdet.

Jørgen Hansen led en annen trist skjebne 3. mars 1880, da han omkom i snøfokk på vei hjem fra Tønsberg. Jørgen ble 59 år og etterlot seg kone nummer to, og en gutt på ti år.

Høifødt er et sjeldent gårdsnavn og kommer trolig av ordkombinasjonen Høy, Hø med fit som betyr frodig gressmark ved sjø eller elv. Gårdsnavnet antas å være ganske nytt i og med at gården trolig het Skougerrum tidligere, og i 1398 kalles gården Skohennom som utledes av skog og *heimr*. I 1632 betegnes stedet som nylig oppryddet, noe som kan tyde på en periode med gjengroing.

Det er et underlig gårdsnavn; Skibrekke. Kan hende er det utledet av gammelnorsk

Skeið som kan bety bane, avgrenset område. Endelsen brekk kommer av brekke som betyr bakke, stigning. Det mest sannsynlige er nok betydningen gårdvei mellom åkrer, hvilket vil passe godt med beliggenheten. Gården hadde en hissig eier som het Sten i 1630 årene. Han fikk hele 6,5 riksdaler i bot for urettmessig opptreden overfor fogden! Samme Sten fikk en på kjeften i 1641 av Anders Lestestad, som måtte bøte for det.

Navnet Jareteigen er utledet fra Jarðar teigr. Jarðar betyr kant og teigr kommer av teig, altså kant-teigen som passer med beliggenheten oppe på raet. På Jareteigen ble det drevet skole fra 1862 og de første 75 år holdt skolen til noen hundre meter nord for nåværende skole som ble bygd i 1937 og utvidet i 1958. I 1862 hadde skolen 32 elever og i 1958 hadde den 115.

II ROMSBAKKEN

«Det svimlet for oss gutter når vi i 8-9 års-alderen sto med en boks "Rekord" i neven. Dette kostelige klenodie av en hoppsmurning – denne mystiske eventyrlige tjærekoken – som det luktet 3 x 19 og fenomenale bakkerekorder av» (Kjell

Aukrust). Skihopping var nasjonalsporten framfor noen annen i forrige århundre og det fantes en hoppbakke i de fleste brattheng i Slagen under krigen og i etterkrigsårene. Mange av disse hoppbakkene forsvant etter hvert som skolene fikk gymnastikksaler, hvor ball lek og annen idrettslig aktivitet kunne drives innomhus i vinterhalvåret. "Idrettsstreiken" under krigen satte en midlertidig stopper for idrettsforeningenes organiserte skirenn, men også i

Romsbakken ble det arrangert illegale hopprenn og skolerenn. Mange i den eldre garde har enda minner om hopprenn hvor Rekord, *epleknickers* og *Holmenkollua* var standard utstyr. Det er en glede å se at Jareteigen Velforening fortsatt holder Romsbakken i hevd i håp om "gammeldagse" snøvintre med nye hopptalenter i bakken.

I2 KALTVEDT

På Kaltvedt ligger det mange gravhauger. Fra fly er det observert spor i åkrene, og av og til pløyes det opp mange store stein på åkrene, som sannsynligvis indikerer levninger av jernalderbebyggelse. Dype dreneringsgrøfter på jordene har trolig slettet mange spor. Navnet Kaldtvedt er sammensatt av *kaldr* (kald i betydning kjølig) og *pveit* som betyr avgrenset jordstykke. Navnet gir ikke inntrykk av å være så gammelt som antall gravminner gir inntrykk av, og trolig er gården skilt fra Rom vestre som må ha vært en ualminnelig velhavende gård i jernalder.

I3 STRANDVOLL

Hvis du som turgjenger ser deg nøye om når du går vestover og opp bakken fra Kaltvedt kan du se at landskapet ligger i terrasser. De trinnene som løper nord-syd i landskapet er gamle strandvoller. Den nummererte stolpen står ca. 68 meter over havet. For ca 8000 år siden (ca 6000 f.Kr.), lå landet omlag 70 meter dypere i forhold til vannet, hvilket vil si at da slo bølgene mot denne standen. Den gang så landskapet helt annerledes ut, og noe menneskelig aktivitet i eldre steinalder akkurat i dette området kjenner vi ikke til. Tilsvarende strandvoller er godt synlige i Esso-skogen, men de er flere tusen år yngre.

LØYPE R

Sem Grunneierlag
Tønsberg kommune
Tønsberg Rotaryklubb
Fylkesmannen i Vestfold

TEKST: GANSUM FORTIDSPRODUKSJON
I SAMARBEID MED KJELL VIK OG HENRIK ROBERG

DESIGN: LILAND DESIGN

2016

www.tonsberg.kommune.no